

Гладилін В.М.

**ПРО ВИПЕРЕДЖАЮЧУ РОЛЬ
РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ТИПУ
ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ
СТАНОВЛЕННЯ
ПАЛЕОЛІТИЧНОГО
ВИРОБНИЦТВА**

Упродовж всього процесу становлення палеолітичного суспільства розвиток фізичного типу людини, насамперед розвиток мозку, завжди випереджав розвиток її знарядь праці.

Найближчі предки людини на її генеалогічному дереві, австралопітеки, ще не виготовляли знарядь праці. У за такі правила природні предмети – необроблені камені, палиці, кістки тварин.

Першим, найдавнішим виробником знарядь праці був гомо габіліс. Зовні він не дуже відрізнявся від своїх безпосередніх попередників – австралопітеків. Головна відмінність – більший обсяг мозку та вміння виготовляти примітивні знаряддя праці – так звані галькові вироби.

Утім, виготовляти знаряддя праці гомо габіліс почав не відразу. Перші габіліси з'явилися приблизно 2,5 млн. років тому, коли в еволюції австралопітеків відбувся поділ (кладогенез) на кілька ліній: пізні масивні австралопітекові форми Південної та Східної Африки і власне габіліси, що належали до нового роду – гомо. Найдавніші ж знаряддя праці, знайдені разом із залишками гомо габіліса в Олдувайі, відносяться до часу близько 1,8 млн. років тому. Тобто, минув майже 1 млн. років, перш ніж габіліс виготовив перші знаряддя праці з каменю.

Габіліси проіснували до 1,5 млн. років тому і тривалий час співіснували з гомо еректусом, що з'явився приблизно 1,8 млн. років тому. Ранні еректуси продовжували користуватися властивим для габілісів набором галькових знарядь, найбільш характерними з яких були так звані чопери. Значно пізніше з'являються перші рубила й різноманітні знаряддя на відщепках, що знаменують перехід від олдувайської епохи раннього палеоліту до ашельської.

Хронологічний розрив між появою більш розвинених, у порівнянні з еректусами (архантропами), людських істот – палеоантропів, з одного боку, і властивого останнім набору знарядь

Gladilin V.M.

**ON LEADING ROLE OF
EVOLUTION OF PHYSICAL
TYPE OF MAN IN THE
PROCESS OF RISE OF
PALAEOLITHIC
PRODUCTION**

“Спочатку було слово...”

Євангеліє від Іоанна

праці – з іншого, фіксується й для наступної за ашельською – мустьєрської епохи. Спочатку палеоантропи користувалися властивими архантропам знаряддями праці і лише через певний час перейшли до власне мустьєрського виробничого інвентарю з різноманітними виробами на сколах – відщепках і пластинах.

Те ж саме трапилося й при заміні палеоантропів людьми сучасного фізичного типу – гомо сапієнсами. Останні з'явилися на історичній арені десь близько 150 тис. років тому і довгий час співіснували з палеоантропами, продовжуючи виготовляти характерні для цих останніх мустьєрські знаряддя праці. Типовий пізньопалеолітичний набір виробничих інструментів, провідними типологічними формами в якому були скребки й різці на призматичних пластинах, оформився значно пізніше – у проміжок часу між 65 і 40 тис. років тому.

Простежується, таким чином, виразна закономірність у протіканні процесу антропогенезу в палеолітичний час, що відбилася у більш ранньому формуванні нового фізичного типу людини, у порівнянні з розвитком його знарядь праці: щораз поява нових, більш розвинених за своєю фізичною будовою людських істот відбувалася раніше, ніж оформлявся новий характерний для них набір знарядь.

Причини цього явища потрібно вбачати в різних складових процесу становлення палеолітичного виробництва: одні з них лежали у біологічній площині – розвиток фізичного типу людини, інші – у соціальній (розвиток її знарядь праці). Кожна з цих форм руху матерії розвивалася за своїми особливими законами, в основі їх лежали різні рушійні сили, викликані, втім, єдиною першопричиною – багаторазовими змінами природного середовища.

Якщо на криву змін природи в четвертинному періоді накласти стрибки в розвитку фізичного типу людини, виявиться, що останні припадають на теплі проміжки часу між періодами похолодань (інтергляціали й інтерстадіали). Мабуть, у ці проміжки потеплінь відбувалося прискорення мутаційних процесів, викликане, в першу чергу, посиленням природного радіаційного фону в умовах зростання супутнього потепління космічного радіаційного випромінювання [Матюшин, 1986].

Навпаки, оформлення характерного для тієї чи іншої палеолітичної епохи набору знарядь припадає на періоди похолодань. Так, олдувайський набір знарядь праці оформився під час дунайського похолодання, ашельський – у період гюнцського й міндельського зледеніння, мустьєрський – у рисі, пізньопалеолітичний виробничий ансамбль – у

вюрмі. Тут діяли інші закони, інші рушійні сили, ніж ті, які визначали власне антропологічні процеси. Періодичне похолодання призводило до різкого скорочення рослинних харчових ресурсів. Продукти для життя поставляло тепер майже виключно полювання, засоби й обробка продуктів якого вимагали, в міру неухильного збідніння тваринної харчової бази, постійного вдосконалення знарядь праці [Гладилин, 1974].

Спочатку розвиток мозку, а потім (на основі цього процесу й завдяки йому) з більшим або меншим відставанням, виникнення й подальше стрибкоподібне вдосконалювання знарядь праці – такі дві головні хронологічно послідовні складові поступального процесу становлення палеолітичного виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

Матюшин Г.Н. Три миллиона лет до нашей эры. – М., 1986, с. 91-111.

Гладилин В.Н. Роль народонаселения в процессе взаимодействия природы и общества в каменном веке // Первобытный человек и природная среда. – М.: Наука, 1974. – С. 71-72.

Gladilin V.M.

ON LEADING ROLE OF EVOLUTION OF PHYSICAL TYPE OF MAN IN THE PROCESS OF RISE OF PALAEOOLITHIC PRODUCTION

Primarily progress of brain, and then, on the base of this process and due to it, with greater or lesser arrears, rise and further saltatory elaboration of tools and labor activity – such are the main two chronologically consequent components of progressive process of rise of Palaeolithic production.